

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"צ 2205 / 97

בפני: כבוד השופט ת. אור
כבוד השופטת ד. דורנר
כבוד השופטת ד. ביניש

העותר: ח"כ אדיסו מאסלה

נגד

המשיבים: 1. שר החינוך והתרבות
2. שמואל שניצר

עתירה למתן צו-על-תנאי

בשם העותר: עו"ד אייל רוזובסקי

בשם המשיב מס' 1: עו"ד עוזי פוגלמן

בשם המשיב מס' 2: עו"ד רנטו יארק

פסק - דין

השופט ת. אור

בהסכמת באי כוח המשיבים תידון עתירה זו כאילו הוצא בה צו על תנאי כמבוקש בה.

1. ועדת השופטים לבחירת המועמדים לפרס ישראל בתחום העתונות (להלן - ועדת השופטים) המליצה להעניק את פרס ישראל בתחום העתונות הכתובה לשנת התשנ"ז למשיב השני, מר שמואל שניצר (להלן - מר שניצר). נימוקי ועדת השופטים להענקת הפרס הנם כדלקמן:

"שמואל שניצר אחד הפובליציסטים הותיקים בישראל. במשך עשרות שנים מתנוסס שמו מעל מאמריו הנוקבים והברורים החל ב"המשקיף" דרך "ידיעות אחרונות" וגמור ב"מעריב" שגם היה עורכו הראשי במשך חמש שנים. מאמריו של שניצר ספוגים ציונות ללא פשרה כיבוד המסורת וחיי החולין, תרבות והסתכלות, יהדות ואהבת ארץ-ישראל. בהיותו עורך החדשות משך שנים בעיתונים שונים היה בין הראשונים שעמד על משמעות הידיעות, שהגיעו מהתופת באירופה וביקורו של אנואר סאדאת בישראל. כמי שעבד כעתונאי בכל התחומים החל בכתב שטח וגמור בהיותו עורך ראשי, נמצא שמואל שניצר ראוי לפרס ישראל התשנ"ז בזכות מקצועיות סגנונו הבהיר ועקביות דעותיו בין אם הן מוסכמות ובין אם לאו."

המשיב הראשון (להלן - שר החינוך) אישר את המלצת ועדת השופטים והודיע למר שניצר על זכייתו בפרס.

2. העותר הנו חבר כנסת, מבני העדה האתיופית. משנודע לו דבר זכייתו של מר שניצר בפרס, פנה בכתב אל שר החינוך. בפנייה זו טען כנגד הענקת פרס ישראל למר שניצר. העותר הסתמך בפנייתו על מאמר פרי עטו של מר שניצר, אשר פורסם ביום 19.8.94 בעתון מעריב תחת הכותרת "יבוא של מוות" (להלן - המאמר). לטענת העותר, המאמר כולל דברי הסתה לגזענות, בתארו את בני הפלאשמורה כמשומדים, בהתייחסו אליהם כאל מפיצי מוות, בהיותם נושאי מחלות מסוכנות, וביחסו להם שהם מסכנים את בריאות הציבור בישראל. בין היתר הוא מתייחס אליהם כ"שחורים".

3. בגין המאמר הוגשה נגד מר שניצר תלונה למוסדות האתיקה של מועצת העתונות. במסגרת ההליכים המשמעתיים שננקטו נגד מר שניצר החליט בית הדין לערעורים בעניני אתיקה של מועצת העתונות בישראל (להלן - בית הדין), בהחלטתו מיום 26.2.96, כי יש במאמר הפרה של חובה שבאתיקה העתונאית. לפיכך הרשיע בית הדין את מר שניצר בעבירה אתית לפי סעיף 4 לתקנות האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל. על פי סעיף זה הוצאת דיבה, ביזוי או האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי עדתי או גזעי מהווים "עבירות חמורות על כללי האתיקה המקצועית".

בנמקו את החלטתו להרשיע את מר שניצר קובע בית הדין, בין היתר, כדלקמן:

"לדעתנו אין מנוס מן המסקנה המצערת שבדברים שבמאמר, על פרטיו ועל רוחו הכללית, יש משום האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי ועדתי. נוסח המאמר, אפילו ברור שהכותב לא התכוון לכך, גורר עמו תוצאה טבעית ומתבקשת של בוז והסתייגות מבני העדה האתיופית בכלל וכפרטים. בכך נעברה על ידי הכותב עבירה על כלל 4 בתקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל. בפרסום יש ודאות קרובה, ואפילו סכנה ברורה ומיידית, שתבוא בעקבותיו פגיעה חמורה ברגשותיה של העדה האתיופית בישראל וזאת על רקע עדתי. ניתן להניח במידה רבה של ודאות שפרסום כזה מביא עמו גילויים של הסתייגות חברתית ושל עוינות מצד חלקים נרחבים בציבור. פרסומים כמאמר זה, אפילו נעשים בתום לב ועל פי סברה כנה שבהגנת בריאות הציבור מדובר, הינם מעבר לכוח הסיבולת של חברה דמוקרטית המכירה בכבוד האדם באשר הוא אדם. הגנת בריאות הציבור אל לה שתיעשה תוך פגיעה קשה וקיצונית בבניה של עדה מעודת ישראל. פגיעתם של פרסומים כאלה בחוסנה של החברה הישראלית כחברה קולטת עלייה, הינה חמורה וקשה לטווח קצר ולטווח ארוך. הפגיעה שנעשתה במאמר זה היתה הרבה למעלה ממה שנדרש לשם הדגשת חובתה של הממשלה לדאוג לבריאות הציבור ולשלומה."

5. שר החינוך סבר גם הוא שיש לבקר את אשר כתב מר שניצר במאמר, כאמור בתגובה שהוגשה לנו

מטעם השר:

"שר החינוך סבור כי מאמרו של מר שניצר, "יבוא של מוות", הינו חריף, בוטה וכלולים בו ביטויים שמוטב היה לולא נאמרו. לטעמו של שר החינוך, אין ספק שפרסום המאמר היה משגה חמור, שפגע לפחות בחלק מבני העדה האתיופית, ברגשותיהם ובחבלי הקליטה שלהם. מוטב היה אם מאמר קשה זה לא היה מתפרסם, ומשהתפרסם יש להצר על פגיעה מיותרת וכואבת זו."

בהתאם לכך, פנה שר החינוך אל מר שניצר שיחזור בו מן הדברים שבמאמר ויבהיר את עמדתו

ברוח ערך הסובלנות, על מנת שלא יהיה בדבריו להטיל דופי בבני עדה שלמה. מר שניצר לא נענה לפניה.

מתוך תמלילי ראיונות בכלי התקשורת אשר הוצגו בפנינו, אנו למדים שגם פנייתו של נשיא המדינה

אל מר שניצר שיחזור בו מדברים שכתב במאמר, לא הביאה לשינוי בעמדתו. כפי שהבהיר מר שניצר למראיינו,

אין בכוונתו להתנצל על דבר שאינו מתחרט עליו. יתר על כן, הוא חזר על עמדתו זו גם בכתובים, במאמר

שפורסם בעתון "מעריב" ביום 10.4.97 תחת הכותרת "באזני ידידים ומקורבים".

6. בעתירה שבפנינו מבקש העותר, שנחייב את שר החינוך להחזיר לועדת השופטים את המלצתה,

ולהורות לה לשקול את החלטתה מחדש, כשלנגד עיניה המאמר וכן החלטת בית הדין.

7. הענקת פרסי ישראל מוסדרת ב"תקנון פרסי ישראל", אשר העתק שלו צורף כנספח ג' לעתירה.

פסקאות י"ח - כ' של התקנון קובעות:

"יח. רק המלצה, שנתקבלת בוועדת שופטים פה אחד, תובא בחשבון לצורך הענקת הפרס. אם לא תגיע הוועדה להחלטה פה אחד - לא יוענק הפרס באותו תחום באותה שנה ושמות השופטים לא יפורסמו.

יט. עם קבלת ההחלטה בכל וועדת שופטים, יובאו המלצותיה לפני שר החינוך, התרבות והספורט על ידי הממונה על פרסי ישראל. השר רשאי להחזיר המלצה, כמנומק, לדין חוזר בוועדה להחלטה חוזרת.

כ. לאחר שיאשר השר את המלצות השופטים ויודיע לזוכים על ההחלטה לזכותם בפרס - ימסור הממונה לדובר המשרד את ההודעה על הזוכים לפרסום. עד לפרסום זה חייבים הכל, לרבות מקבלי הפרס וחברי ועדת השופטים לשמור על סודיות ההחלטה."

רואים אנו, שעל פי פסקה י"ט לתקנון אין השר מוסמך להחליט על דעתו שלו בלבד על הענקת פרס ישראל. סמכותו היא לאשר המלצה להענקת הפרס אשר ניתנה פה אחד על ידי ועדת השופטים. נתונה לו גם הסמכות שלא לקבל את המלצה, או להחזירה לדין חוזר בוועדת השופטים בהתבסס על נמוקים אותם עליו לציין.

8. עמדתו הנורמטיבית של שר החינוך בפנינו היא שאת סמכותו להחזיר דין לוועדת השופטים, כאמור בפסקה י"ט, עליו להפעיל רק במקרים נדירים. כך בפרט, כשהבקשה להפעיל את סמכותו זו באה רק לאחר שאישר את החלטתה של ועדת השופטים, ודבר הזוכה בפרס פורסם ברבים. בתגובה מטעמו הודגש, שעד כה טרם עשה שר החינוך שימוש בסמכותו זו. הוא מדגיש בתגובתו, שראוי שמעורבותו בכל הנוגע להליך הענקת פרסי ישראל תהיה מצומצמת, וכי עמדת ועדת השופטים היא שתכריע. גישתו מובאת בתגובה מטעמו כדלקמן:

"הענקת הפרס צריכה להתבסס בראש ובראשונה על בסיס מקצועי. בדרך זו פעל שר החינוך כאשר אישר, בדרך קבע, לפי תפיסתו העקרונית, את המלצות ועדות הפרס. בדרך זו אף סירב באופן עקבי לבטל החלטות לאחר שאישר המלצות של ועדות הפרס, וזאת גם במקרים בהם הופנה כנגדו לחץ ציבורי כבד לבטל את ההחלטה (כמו, למשל, במקרה של הענקת הפרס לסופר אמיל חביבי). תפיסה זו הנחתה - למיטב הידיעה - את כל השרים הקודמים במשרד החינוך. למיטב ידיעתנו, מעולם לא ערער שר על המלצת ועדת הפרס, וההמלצות אושרו על-ידי הדרג המיניסטריאלי בכל המקרים. זאת ועוד, למיטב הידיעה, מעולם לא ביטל שר את ההחלטה להעניק פרס, לאחר שאישר את המלצת ועדת הפרס. בהתחשב במכלול ההיבטים האמורים יש להפעיל את סמכות השר לבטל החלטה בדבר הענקת פרס ישראל בצמצום רב."

לעיצומו של המקרה שבפנינו, עמדת השר היא כי אין הוא חוזר בו מהחלטתו לאשר את המלצתה של ועדת השופטים. זאת, על אף שרק לאחר החלטתו זו הובאו לידיעת השר דבר פירסום המאמר והרשעת מר שניצר בעבירה משמעתית כאמור, ועל אף שמר שניצר חזר ועמד על דבריו במאמר. עמדתו של השר היא שחרף חומרת הדברים במאמר, כשמתייחסים למכלול, ולעבודתו העתונאית רבת השנים של מר שניצר, אין בכשלון חד פעמי של מר שניצר להצדיק חזרה מההחלטה. מקובל על שר החינוך, שהוא ראשי, אמנם, ככל רשות מינהלית לחזור בו מהחלטתו, ובלבד שהנסיבות יצדיקו זאת. אך כמוסבר, עמדתו היא, שאת סמכותו זו יש להפעיל רק במקרים נדירים, אשר המקרה הנוכחי אינו נמנה עליהם, מן הטעמים הנזכרים.

בא כוחו של מר שניצר, אף הוא לא חלק על קיומה של סמכות כאמור, אך פירט ונימק בטיעונו בכתב ובעל פה, על שום מה לא היתה הצדקה בנסיבות המקרה להפעיל סמכות זו.

האם יש יסוד להתערבות בעמדתו זו של השר? הגענו למסקנה שיש להשיב על שאלה זו בחיוב. להלן נפרט את נימוקינו למסקנה זו.

9. נקודת המוצא היא, כי אין זה מדרכו של בית המשפט להתערב בשיקוליהם של ועדות וגופים העוסקים במתן פרסים וציונים. כך במשפט הפרטי (ראו סעיף 33 ו-61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג-1973). וכך גם במשפט הצבורי, כשהחלטה על מתן הפרס היא של גוף מקצועי אשר בידו הנתונים והידע לקבל את ההחלטה. נוסף עוד, שאין בכוונתנו כאן לקבוע עמדה בשאלה אם היה ראוי בנסיבות הענין להעניק את פרס ישראל למר שניצר אם לאו. אך חרף גישה עקרונית זו, שלא לשים עצמנו שופטים במקום ועדת השופטים והשר, נראה לנו, כי בנסיבות מקרה זה נפל פגם בהחלטת השר המצדיק את התערבותנו.

10. ראשית, וזאת יש להדגיש, בעת שהמליצה ועדת השופטים את שהמליצה, ובעת שאישר השר את המלצתה, לא הראשונה ולא האחרון היו מודעים לקיומו של המאמר ולהחלטתו המרשיעה של בית הדין בעקבות פירסום המאמר. אשר למאמר, אי ידיעתם של השר וועדת השופטים על דבר קיומו עולה מדברים שאמר שר החינוך בראיון מיום 7.4.97, אשר תמליל שלו הוצג בפנינו. על אי - ידיעתה של ועדת השופטים על המאמר, למדים אנו גם מדברי ד"ר גולדברגר, יועץ השר לפרסי ישראל, אשר מלווה את ועדות השופטים לפרסי ישראל

השונים בעבודתן. בראיון מיום 27.3.97 נשאל ד"ר גולדברגר מפורשות אם המאמר היה בפני ועדת השופטים, ותשובתו היתה בשלילה.

אשר להחלטת בית הדין שהרשיע את מר שניצר בעבירה אתית חמורה, מצוין במפורש בתגובה מטעם שר החינוך שזו לא היתה בפני ועדת השופטים. גם שר החינוך לא ידע עליה.

הנה כי כן, יודעים אנו שבעת מתן ההמלצה על ידי ועדת השופטים, ובעת שאישר שר החינוך את המלצתה, לא המאמר ולא החלטת בית הדין היו לנגד עיניהם.

11. לדעתנו, ראוי וחשוב היה שתוכנו של המאמר וכן העובדה שבגיני הורשע מר שניצר בעבירה אתית חמורה, יהיו בפני ועדת השופטים קודם החלטתה.

הפרס לעתונאות כתובה מוענק בשל מצוינות בתחום זה. והנה מתברר בדיעבד שהמומלץ לזכיה בפרס נכשל, אף לדעת השר, במאמר. הכשולן הגיע למדרגה שהצדיקה קביעה שמר שניצר עבר עבירה אתית חמורה. המדובר אינו בפירסום שנעשה בעברו הרחוק של מר שניצר. הפרסום נעשה לפני פחות משלוש שנים. החלטת בית הדין היא מלפני כארבעה עשר חודשים. נתונים אלה הם רלוונטיים לענייננו. הם לא היו בפני ועדת השופטים. כיום יודעים אנו גם שמר שניצר לא רק שלא חזר בו מדבריו, אלא חזר ואמצם בכתובים. לא פניית נשיא המדינה ולא פניית שר החינוך הביאו לשינוי בעמדתו.

אנו סבורים שהחלטה שקולה ומושכלת של ועדת השופטים צריכה להביא עובדות אלה בחשבון. כל החלטה סבירה ראוי לה שתהיה מושתתת על כל העובדות הרלוונטיות הדרושות לקבלתה. כך הכלל לגבי כל החלטה מינהלית (ראו בג"צ 987/94 יורונט קווי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת פ"ד מח(4) 424, בפסקה 11; בג"צ 852/86 אלוני נ' שר המשפטים פ"ד מא(1) 1, 49, 52). כך ראוי גם בענייננו. להמלצות ועדת השופטים על הענקת פרסי ישראל חשיבות רבה. המדובר בועדה ממליצה, אשר המלצתה מהווה תשתית הכרחית להחלטת הרשות המינהלית. נזכיר בענין זה את עמדתו של שר החינוך, על פיה על הדרג הפוליטי להימנע ככל האפשר מלהתערב בהמלצות ועדות השופטים. נזכיר עוד, כי מדובר בועדות של מומחים, אשר נתמנו לתפקידן בשל הידע המקצועי של חבריהן. זאת ועוד, על פי הוראות תקנון פרסי ישראל, רק אם קיימת המלצה פה אחד של ועדת שופטים, יכול שר החינוך לאשר הענקת פרס ישראל. ממיכלול נתונים אלה עולה, אם כן, החשיבות הרבה של המלצת ועדת השופטים. מכאן גם החשיבות שתהא בפניה התשתית העובדתית המלאה הדרושה לצורך החלטתה להמליץ על מתן פרס ישראל.

אכן, בדרך כלל, יוכל השר לצאת מהנחה שהתשתית הצריכה לענין היתה לנגד עיני אותם חברי ועדת השופטים, אשר נתמנו לכהן בה מכוח התמצאותם בתחום בו אמור הפרס להינתן. על כן, אין נדרשים מהשר בחינה וביורור של הנתונים העובדתיים אשר היו לנגד עיני ועדת השופטים. זאת ועוד, הואיל ודיוני ועדת השופטים הם סודיים יקשה על שר החינוך, בדרך כלל, לברר מה היה ומה לא היה לנגד עיני ועדת השופטים קודם החלטתה. אך קושי זה לא קיים בעניננו, לאחר שהוברר שעובדות חשובות, אותן הזכרתי, לא היו בפני ועדת השופטים. משהוברר הדבר לשר החינוך, עליו ליתן דעתו לכך ולהסיק את המסקנות המתבקשות. לצורך זה, בין היתר, קנויה לשר הסמכות הנזכרת שבתקנון "להחזיר המלצה, במנומק, לדיון חוזר בוועדה להחלטה חוזרת". בשל חשיבותן של העובדות אשר הוזכרו לעיל, נראה לנו שהמקרה הנוכחי מחייב עשיית שימוש בסמכות זו על אף שקודם לכן - כשהעובדות לא היו לנגד ועדת השופטים והשר - ראה השר לאשר את המלצות ועדת השופטים.

12. במהלך הדיון הצענו שהשר ישקול בדבר, אם לא ראוי שיחזיר את הדיון לוועדת השופטים על מנת שתישקול את עמדתה מחדש, לאור הנתונים הנוספים כאמור, אשר יובאו לידיעתה. לדאבוננו, נדחתה ההצעה. אין, על כן, מנוס מכך שנחייבו לעשות את שנראה לנו כי נכון, ראוי ומתבקש שייעשה.

אנו עושים, על כן, את הצו על תנאי למוחלט, במובן זה שהחלטת השר המאשרת את מתן פרס ישראל למר שניצר מתבטלת. הדיון בהענקת הפרס למר שניצר יוחזר לוועדת השופטים לדיון חוזר בענין. במסגרת שיקוליה תתן ועדת השופטים את דעתה למאמר, להחלטת בית הדין ולעמדתו של מר שניצר כיום בהתייחס לכתוב במאמר.

בנסיבות הענין, אין צו להוצאות.

שׁוֹפֵט

השופט ד. דורנר

אני מסכימה.

שופטת

השופטת ד. ביניש

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופטת. אור.

ניתן היום, י"ז בניסן תשנ"ז (24.4.97).

שופטת

שופטת

שופט

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
אמ220597/
E03.97022050